

KVIETIMAS Į KNYGOTYROS STUDIJAS

NIJOLĖ LIETUVNINKAITĖ

Kauno technologijos universiteto biblioteka
Donelaičio g. 20, LT-44239 Kaunas, Lietuva
El. paštas: nijole.lietuvninkaite@ktu.lt

Per 16 gyvavimo metų Knygotyros ir dokumentotyros instituto pasiektą brandą pažymi 2006 metų rudenį pasirodęs pirmasis Lietuvoje knygotyros vadovėlis, šiemet sulaukęs ir papildomos tiražo laidos¹. Jį parengė mokslininkų ir pedagogų (prof. Domas Kaunas (taip pat – sudarytojas ir atsakomasis redaktorius), prof. Vanda Stonienė, prof. Audronė Glosienė, doc. Aušra Navickienė, doc. Julija Zinkevičienė, doc. Remigijus Misiūnas, doc. Vita Mozūraitė, dr. Violeta Černiauskaitė) grupė, siekusi atverti knygotyros mokslo esmę ir raidą, laimėjimus ir šiuolaikines tyrimų problemas, nuo kurių sėkmės daug priklauso ir šios disciplinos ateities vizijos. Žinomo dailininko Alfonso Žviliaus sukurtas estetiškai patrauklus knygos dizainas nėra iš tolo neprimena standartinių vadovėlių apdarų. Iliustracijos (recenzentės nuomone, jų atranka galėjo būti preciziškesnė) taip pat suteikia knygai gyvumo. Pastarųjų metų mokymo literatūros sraute išsiskiriantis solidus vadovėlis daro gerą įspūdį.

Kaip teigia vadovėlio pratarinės autorius D. Kaunas, „leidinio struktūrą lėmė pagrindinių knygotyros dalykų ryšiai ir eiliškumo logika“ (p. 21). Galima sudarytojui pritarti, kad pasirinktas leidinio struktūros planas leido nuosekliai ir visapusiškai atskleisti knygotyros disciplinos esmę, savitumą ir išryškinti jos vietą pirmiausia humanitarinių bei socialinių studijų aplinkoje. Vadovėlį sudaro keturios proporcingos dalys (išskyrus mažesnės apimties trečiąją), apimančios po kelis skyrius.

Pirmoji dalis aiškina teorijos ir metodologijos klausimus: knygotyros mokslo ir studijų sampratą, terminijos raidą ir vartojimą, leidinių tipologiją. *Antroji dalis* skiriama knygos kūrybai, leidybai ir gamybai. Ji atskleidžia leidybos organizavimo prin-

¹ *Knygotyra*: vadovėlis. Vilniaus universitetas, Komunikacijos fakultetas, Knygotyros ir dokumentotyros institutas; Sudarytojas ir ats. redaktorius Domas Kaunas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006. 402 p.: iliustr.

cipus, knygos leidimo etapus, supažindina su poligrafinėmis medžiagomis. Taip pat pateikiama būtinų žinių apie knygos struktūrą ir architektoniką. Laikotarpio, kai kasdien sukuriama naujų technologijų, aktualija – vadovėlyje nagrinėjama skaitmeninės knygos pasaulio problematika. *Trečioji dalis* apima knygos sklaidos klausimus: knygų platinimą, informacijos apie knygas rūšis ir formas, knygos reklamos priemonės ir jos ypatumus. *Ketvirtoji dalis* skiriama knygos ir vartotojo temai. Pirmiausia kalbama apie knygos paveldą, vėliau pereinama prie knygos kultūros bibliofilinių aspektų. Pažymėtina, kad gilintis į šios dalies temą padeda pateiktas knygos kitų informacijos priemonių sistemoje ir knygos rytdienos suvokimas.

Vadovėlį papildė doktorantės Ivetos Jakimavičiūtės sudaryti šaltinių ir literatūros sąrašas bei asmenvardžių rodyklė. Visiems knygos vartotojams bus pravartus aiškinamasis terminų žodynelis (p. 347–396), faktiškai pasiekęs brošiūros apimtį. Gal būtų tikslinga šį žodynelį išleisti atskiru leidiniu, kad galėtų aptarti, papildyti ir daug patogiau naudotis kuo įvairesnis vartotojų būrys – kitų sričių mokslininkai bei visi besidomintys – nuo knygos kūrėjo iki mėgėjo. Vadovėlio pabaigoje glaustai informuojama apie knygotyros studijų programas.

Pirmąjį knygotyros disciplinos vadovėlį tradiciškai dera atlaidžiau sutikti, tačiau ir specialiai nieškanant kai kurie pastebėti „krislai“ ypač įstrigo ir juos teks paminėti. Tikėtina, kad šios ir kitų recenzentų ar vartotojų pastabos pravers tobulinant trečiąjį vadovėlio leidimą. Daugiausia užkliūta už ketvirtosios dalies skyriuje „Knygos paveldas“ pateiktų netikslių ar diskutuotinių sąvokų, teiginių, faktų. Keista, kad pro šio skyriaus autorės ir skvarbias atsakomojo redaktoriaus akis praslydo nemaža siūlytinių taisyti dalykų. Keletą iš jų trumpai aptarsiu. Įdomu, kaip dėstytojai studentams paaiškins apie „staiga atsiradusius“ dar keturis 1595 metais išleisto Mikalojaus Daukšos iš lenkų kalbos versto katekizmo *Kathechizmas arba Moksla kiekvienam kriszcioniui privalus* (p. 271) egzempliorius? Kol kas yra žinomas išlikęs tik vienas šio katekizmo egzempliorius, saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje. Faktografinių klaidų aptiksime ir daugiau. Vadovėlyje, kalbant apie atliekamus Lietuvos knygos paveldo tyrimus, tęstinis leidinys *Archivum Lithuanicum* priskiriamas Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui (p. 304–305), nors jį leidžia Lietuvių kalbos institutas. Rengiant medžiagą vadovėliui nepasidomėta ir nepatikrinta, kiek ir kaip Lietuvoje pasikeitė pagrindinių knygos paveldo rinkinių duomenys. Argi tai nėra svarbu supažindinant su knygos paveldo branduoliu? Pateiksiu tik vieną pavyzdį apie gerokai praturtėjusį Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje saugomų inkunabulų rinkinį. Vadovėlyje apskritai klaidingai (greičiausiai supainiota su LTSR knygų rūmuose buvusių inkunabulų skaičiumi) nurodyti 12 vienetų (p. 267),

nors dar Nojus Feigelmanas kataloge ir jo papildyme buvo užregistravęs 62 egzempliorius (*Lietuvos inkunabulai* ir *Knygotyra*, 1983, t. 9(16), sąs. 1), apie tris leidinius yra paskelbęs Juozas Tumelis (*Bibliotekų darbas*, 1984, nr. 12), o dar 14 naujai atrastų knygų Viktorijos Vaitkevičiūtės-Verbickienės yra apibūdinti tik šiais metais (dėl jų vadovėliui ir nekliamas joks priekaištas). Tuo būdu rinkinys išaugo iki 84 inkunabulų (*Tarp knygų*, 2007, nr. 1, p. 14–15). Lieka neaišku, kaip įsivėlė tokios ir panašios apmaudžios klaidos. Rašant apie specializuotus trijų Vilniaus didžiųjų bibliotekų, taip pat Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto senų bei retų knygų fondus (p. 286–287), derėtų paskirti kruopelę dėmesio ir įdėti bent porą sakinių apie Kauno technologijos ir Klaipėdos universitetų bei Kauno ir Panevėžio apskričių viešąsias bibliotekas, turinčias ir atitinkamus senųjų spaudinių skyrius, ir pakankamai solidžius (vidutiniškai nuo 13 000 iki 30 000 spaudinių) fondus bei retenybų (pavyzdžiui, Kauno technologijos universiteto bibliotekoje yra 14 inkunabulų, reikšmingas 1591–1945 m. lietuviškų spaudinių rinkinys, pasižymintis ir unikumais). Minėtose įstaigose taip pat vykdomi ir knygotyros darbai. Veikiausiai derėtų pakoreguoti ar išsamiau paaiškinti „regioninių knygos muziejų“ sampratą. Vadovėlyje rašoma, kad jų esama trijose Kauno, Raseinių ir Šilutės viešosiose bibliotekose, nors faktiškai jose veikia tik senųjų spaudinių ekspozicijos, žinoma, besiskiriančios savo dydžiu ar verte (p. 287). Tenka nusistebėti, kodėl trečiosios dalies skyriuje „Knygos reklama“ vartojamas nerekomenduotinas (turintis kitą prasmę – žr. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, 2000, p. 704) terminas knygos *skirtukas* (p. 224–225), juolab kad čia pat – vadovėlio terminų žodynėlyje – yra įdėtas vietoj jo siūlytino *žymeklio* (*žymelės*) apibrėžimas (p. 395). Panašių pastebėtų „krislų“ sąrašas būtų daug ilgesnis, tačiau pasikliaukime rengėjų ir redaktorių pastabumu, leidžiant pataisytą ir papildytą vadovėlio laidą.

Pasitikint autorių kolektyvo mokslinėmis nuostatomis ir ilgamete patirtimi, įvertinant knygos pranašumus (aiškią struktūrą, sistemingai ir motyvuotai išdėstytus disciplinos pagrindus), galima drąsiai teigti, kad pirmasis knygotyros vadovėlis atitinka mokomojo leidinio reikalavimus. Leidinys tarnaus ne vienos krypties studijų (humanitarinių, socialinių mokslų studentams ir duos akivaizdžios naudos studijuojantiems technologijas) arba įvairiems edukaciniams tikslams. Jis yra ir visada bus pravartus plačiai Lietuvos knygos bendruomenei.

Įteikta 2007 m. balandžio mėn.